

1

Rachel

Mijn gezicht gloeit onder honderd starende blikken. Niemand kijkt omlaag, naar Amos Kings handgemaakte kist, want iedereen kijkt naar mij. Zelfs Tobias kan zijn walging niet verbergen als hij zijn hand naar me uitsteekt en dan pas beseft dat die hand niet op weg is naar zijn engelachtige echtgenote, die te zwak is om te komen, maar naar haar gevallen tweelingzus. Hij trekt de aangereikte hand weer terug, veegt zijn knokkels langs zijn jasje alsof hij ze schoon wil boenen, en verbergt de hand vervolgens onder zijn Bijbel. Al die tijd blijven zijn donkere ogen strak op mij gericht, tot Eli een kreun produceert die de nieuwe bisschop weer bij zinnen brengt. Tobias schraapt zijn keel en leest verder uit zijn Duitse Bijbel: ‘Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods...’

Ik kan het niet laten te luisteren naar een zo goed gekozen vers, ondanks de persoon die het voorleest. Het voelt alsof ik zelf door een dal des doods loop, ook al gaapt het nieuwe leven, mijn kind, tegen mijn ribbenkast. Ik wieg hem zachtjes

op en neer tot de strenge streep van zijn mond in een grijs verandert. Vervolgens laat ik mijn blik langs het gat in de grond omhoog glijden, in de starende, honingkleurige ogen van Judah King. Ze staan vriendelijker dan die van zijn oudere broer Tobias: ze oordelen niet, herbergen alleen een sluier van verwarring, die niet dik genoeg is om de pijn van zijn onbeantwoorde liefde te verhullen, een liefde die ik al sinds mijn jeugd ontken.

Ik laat mijn blik weer zakken en herinner me hoe mijn vlechtjes vroeger achter mij aan dansten als ik op blote voeten over de met gras bedekte heuvel naar de tien jaar oude Judah holde. Ik weet nog hoe hij dan ‘*Springa! Springa!*’ riep, en ik in plaats van me te laten vangen door Leah of Eugene of wie me ook achterna zat, naar onze veilige uitvalsbasis, naar de veilige Judah rende. We slopen beiden weg van onze onvoltooide huishoudelijke taakjes en gingen in de melkstal met onze bezwete ruggen tegen de koele melktanks zitten. Judah reikte me dan melk in een jampot aan; ik nam een slok, las een bladzijde in de *Hardy Boys* of de *Boxcar Children* en gaf hem dan zijn verboden boek en jampot terug.

Op die middagen leerde Judah me veel beter en veel eerder Engels praten, schrijven en lezen dan onze Old Order-mennonitische onderwijzers ooit hadden gekund. Terwijl onze vriendjes zich in Pennsylvania-Duits onderhielden, koesterden Judah en ik onze eigen geheime taal, waarin hij vaak bekende hoe wanhopig graag hij deze wereld wilde verlaten voor die zoveel grotere daarbuiten. Een wereld die hij alleen nog maar had kunnen verkennen door de boeken die hij op de markt kocht als zijn vader even niet oplette en las tot de bladzijden plakkerig waren van het zweet van talloze keren verboden omslaan.

De zomer ging langzaam over in de herfst tegen de tijd dat mijn *mamm*, Helen, onze schuilplaats ontdekte. Judah en ik

waren net teruggekomen van zandkastelen bouwen langs de oevers van de Kings-vijver, toen ze uit de felle zon in de schaduw van de schuurdeur kwam staan en ons daar aantrof, naast de melktanks, met het vijfde boek uit de *Boxcar Children*-serie op schoot. We waren allebei zo vies dat de jampot waaruit we dronken inmiddels voorzien was van een lippenstift-rand van modder. Tot aan onze ellebogen waren we echter brandschoon, omdat Judah bang was dat we de bladzijden van zijn dierbare boek zouden beschadigen als we onze handen en armen niet eerst schoonboenden.

Die middag hoefde mijn moeder alleen maar in de opening van de schuur te staan en met haar knobbelige wijsvinger (knobbelig sinds hij vast was komen te zitten in de graanmolen toen ze nog klein was) te wijzen, of ik sprong al met een rood hoofd overeind.

Uren en dagen lang zat mijn maag in een enorme knoop. Ik ging ervan uit dat als mijn *dawdy* terug zou komen van de New Holland-paardeneiling, hij mij mee zou nemen naar de schuur om me een pak slaag te geven. Maar dat deed hij niet.

Tot op de dag van vandaag weet ik niet of *mamm* hem verteld heeft hoe ze Judah en mij had betrapt, dicht naast elkaar gezeten en lezend in onze *Englischer* boeken. Ik vermoed dat ze ons plekje geheimhield omdat ze de wortel van deze net opgekomen vriendschap niet wilde verstoren – ze hoopte stiekem dat die op een dag tot een volwassen liefde uit zou groeien. En aangezien mijn *mamm* zo op zichzelf was als een vrouw in een kleine gemeenschap maar kan zijn, heb ik nooit geweten dat ze er zo over dacht, tot ik haar negen jaar later schreef om haar te laten weten dat ik zwanger was.

Twee dagen nadat ze de brief had gekregen, arriveerde ze, alleen en met een verwilderde blik in haar ogen. Nadat ze uit de bus was gestapt die haar op een twaalf uur durende reis

van Pennsylvania naar Tennessee had gebracht, liep ze met me de witte boerderij van Leah en Tobias in, de trap op naar mijn slaapkamer, en vroeg gehaast: 'Is Judah de *vadder*?'

Ik keek haar geschokt een moment lang aan en schudde toen mijn hoofd.

Ze pakte me bij de schouders en kneep erin tot het zeer deed. 'Als hij het niet is, wie dan wel?'

'Dat kan ik niet zeggen.'

'Wat bedoel je, dat kan je niet zeggen? Rachel, ik ben je *mudder*. Je kunt me vertrouwen, goed?'

'Sommige dingen hebben niet met vertrouwen te maken,' fluisterde ik.

Haar blauwe ogen werden smaller terwijl haar blik zich in de mijne boorde. Ik wilde wegstijgen, maar kon het niet. Ik was dan misschien al negentien, maar voelde me weer een klein kind, alsof ze nog steeds het vermogen bezat precies te weten wanneer ik iets verkeerd had gedaan en met wie.

Uiteindelijk liet ze me los en depte haar tranen met die knobbelige wijsvinger aan haar linker hand. 'Je gaat het niet makkelijk krijgen,' fluisterde ze.

'Dat weet ik.'

'En je zult het alleen moeten doen. Je *dawdy* zal niet toestaan dat je terugkomt... niet... zo.'

'Dat weet ik ook.'

'Heb je het Leah al verteld?'

Ik schudde weer mijn hoofd.

Mijn *mamm* drukte haar hand tegen de meloen van mijn buik alsof ze keek hoe rijp hij was. 'Ze komt er gauw genoeg achter.' *Mamm* zuchtte. 'Hoe ver ben je? Drie maanden, vier?'

'Drie.' Ik durfde haar niet aan te kijken.

'Verberg het nog twee maanden. Tot Leah en haar kindje sterker zijn. En ondertussen moet je een eigen plek zien te vinden. Tobias zal je hier niet willen houden.'

‘Maar waar moet ik dan naartoe? Wie neemt me zo?’ Zelfs in mijn wanhopige toestand verafschuwde ik de paniek die in mijn stem doorklonk.

Mijn *mamm* moet er net zo over hebben gedacht. Haar neusvleugels trilden toen ze me toebeet: ‘Dat had je eerder moeten bedenken, Rachel! Haastig gezondigd, lang berouwd!’

Dit gesprek tussen mijn moeder en mij vond acht maanden geleden plaats, maar ik had nog steeds geen plek om te wonen. Hoewel de mennonieten niet aan mijding doen zoals voorgeschreven in de *Amish Ordnung*, wordt iedereen die lid is van de Old Order-mennonieten zoals ik en vervolgens buiten de gedragsregels valt zonder afdoende berouw te tonen, nog altijd behandeld als een leproos. En daarom begon de Copper Creek-gemeenschap, die mij met open armen had verwelkomd toen ik hier gearriveerd was om mijn bedlegerige zus te verzorgen, zich terug te trekken toen de bolling van mijn buik zichtbaar werd. Ik wist dat mijn kind en ik onze onzekere toekomst alleen tegemoet moesten treden. Tobias, die gevoeliger was voor wat de gemeenschap vond dan hij wilde toegeven, zou mij en mijn buitenechtelijke kind zeker op straat hebben gezet, als daar niet zijn vrouw was geweest. Nacht na nacht kon ik mijn zus in hun slaapkamer naast de mijne horen, Tobias smekend zoals ook Esther de koning had gesmeekt, om me mijn zonden te vergeven en me onder hun dak bescherming te bieden – in elk geval tot mijn kind was geboren.

‘Tobias, alsjeblieft,’ pleitte ze met haar hoge, zachte stem. ‘Als je het niet voor Rachel wilt doen, doe het dan voor mij!’

Woelend onder mijn quilt begroef ik mijn hoofd onder het kussen en stelde me haar gezicht voor terwijl ze haar smeekbedes tot haar man richtte: wit als het laken waar ik op lag, haar wangen en slapen hol, aanvankelijk van de ochtendmisselijkheid en later – na Jonathans afschuwelijke geboorte –

van de spoedkeizersnee die haar weer tot het bed veroordeelde waaruit ze nog maar net bevrijd was.

Hoewel ik uiterlijk alles over mijn tweelingzus weet – want in dat opzicht lijken zij en ik sprekend op elkaar – kon ik, luisterend naar het gekibbel tussen Leah en haar man, onze innerlijke verschillen niet begrijpen. Ze was onzelfzuchtig als geen ander, een karaktertrek waar ik ooit vreselijk misbruik van maakte. Ze nam altijd de kippenpoot en gaf mij dan de filet, ze sloep altijd aan de buitenkant van het bed hoewel ze zich aan de muurkant veiliger voelde, ze liet me altijd haar nieuwe jurken dragen tot ze al aan de zomen begonnen te rafelen.

Toen kwam de ultieme test: op haar achttiende trouwde Leah met Tobias King. Niet uit liefde, zoals ik van een potentieel huwelijk toch wel had geëist, maar uit plichtsgevoel. Tobias' vrouw was vijf maanden na de geboorte van hun dochter Sara overleden, en Tobias had een *mudder* nodig om voor de pasgeborene en diens drie broertjes en zusjes te zorgen. Jaren geleden hadden wij naast de Kings gewoond. Ik vermoed dat, toen Tobias beseftte dat hij de vrouw die hij had verloren moest vervangen, hij zich mijn meegaande, lieve zus herinnerde. Hij schreef haar met de vraag of ze bereid zou zijn een man te huwen die twaalf jaar ouder was en naar een plek te verhuizen die net zo goed het buitenland had kunnen zijn.

Ik vraag me vaak af of Leah ja zei tegen weduwnaar King omdat haar onbaatzuchtigheid haar niet toestond nee te zeggen. Waarschijnlijk zag ze elke keer – als ze zich voorstelde nee te zeggen en te wachten op een verbintenis met iemand die ze daadwerkelijk liefhad – vier moederloze kinderen voor zich in Tennessee, met de donkere huid en de hoekige bouw van de Kings. Waarschijnlijk werd haar hart dan vervuld met medelijden en was ze ervan overtuigd dat ze een volstrekt vreemde moest trouwen.

Ergens denk ik dat Leah ook wel wist dat zich niet snel weer een kans zou voordoen te ontsnappen aan ons gele huis aan Hilltop Road. Ik verlangde nooit naar aanbidders, dus dat lot joeg mij geen angst aan, maar ik had dan ook nooit getrild voor een andere man dan mijn vader. Zolang als ik mij kon heugen deed Leah dat wel, en ik herinner me hoe ik haar handen van mijn onderarmen moest losmaken toen de huwelijksdag zijn einde naderde en *mamm* en ik haar voorbereidden op de laatste verbindingsceremonie tussen haar en Tobias.

‘Ach, Rachel,’ stamelde ze; haar donkerblauwe ogen zwommen in tranen. ‘Ik... kan het niet.’

‘Dommerdje,’ antwoordde ik, ‘natuurlijk wel! Er is nog nooit iemand doodgegaan aan een huwelijksnacht, en als al deze kinderen een teken zijn, dan durf ik te beweren dat de meesten het zelfs wel prettig vinden!’

Het was een genot om te zien hoe de bleke wangen van mijn zus begonnen te gloeien van *gêne*, en die nacht vermoedelijk van nog iets heel anders. Twee maanden later schreef ze ons om te vertellen dat ze in verwachting was – van Tobias’ kind – maar dat er complicaties waren. Ze vroeg ook of ik het heel erg zou vinden bij hen in te trekken tot de baby er was.

Tobias is inmiddels klaar met het voorlezen uit de Psalmen. Hij sluit zijn zware Bijbel en buigt het hoofd. De gemeente volgt zijn voorbeeld. Vijf hele minuten lang wordt er niet gesproken, maar ieder van ons wordt geacht in stilte te bidden. Ik wil wel bidden, maar ik vind het gecombineerde vocabulaire van het Engels en Pennsylvania-Duits niet toereikend voor alle weerbarstige emoties die ik voel. Ik sluit daarom maar gewoon mijn ogen en luister hoe de wind zijn vingertoppen door het herfstgebladerte van de bomen laat gaan, op de melodie van de sneeuwganzen die zuidwaarts trekken, de

paarden die op het kerkplein staan te stampvoeten, verlangend naar het moment dat ze bevrijd worden van hun onhandige koetsjes en terug mogen naar hun lekkere stal.

Hoewel Tobias geen teken heeft gegeven, weet iedereen wanneer de tijd om is en heft zijn of haar hoofd. De mannen slaan touwen om Amos' kist, schuiven de houten panelen weg die de kist boven het gat in de aarde deden zweven, en laten hem langzaam in zijn graf zakken.

Ik kan de tranen die zich in mijn ogen vormen terwijl die houten kist aan zijn schokkerige reis naar het duister begint, niet verklaren. Ik kende Amos King niet goed genoeg om te rouwen om de man, maar ik weet wel dat het een goed mens was, een rechtvaardig man die mij mededogen had betoond zonder vragen te stellen. Nu zijn zoon zijn taak als bisschop van Copper Creek heeft overgenomen, vrees ik dat het met dat mededogen is gedaan. Misschien zijn de tranen meer voor mezelf en mijn kind dan voor de man die zojuist dit leven achter zich heeft gelaten.

Amos

Ik had nooit gedacht dat ik op de dag van mijn eigen begravenis zou genieten – en toch is dat precies wat er nu gebeurt. Voor mijn *haus*, dat van top tot teen is schoongeboend door mijn zussen, kijk ik toe hoe mijn kleinzoons hun zorgen van zich af werpen als een oud kledingstuk en rond beginnen te rennen met het enthousiasme van een stel jonge honden. Nog voor je tot *zehn* hebt kunnen tellen, zijn de knieën van hun broek al bruin van het vuil en duikelen hun strooien hoeden met zwarte band over het erf, waardoor hun dunne haartjes, niet langer gevangen onder de hoofddeksels, voor hun ogen vallen.

Als de moeders, tantes en zussen van deze jongens hen nu konden zien, zouden ze hun vingers bestraffend zwaaien en met hun tong klikken. Maar ze kunnen ze niet zien. Ze hebben het te druk met het aansnijden van de *schunke* en het pletten van de *grummebere*, met het stijf kloppen van eiwitten voor de meringues en het serveren van de ingemaakte groenten in kristallen kommen. Mijn vrouw schuift een ontsnapte haarlok onder haar zwarte *kapp* en buigt voorover om een *apfelstrudel* in de *kochoffe* te schuiven. Als ik de kans kreeg, zou ik die zwarte *kapp* en haar gebedsmuts achterover schuiven en elke zilveren lok met kussen bedekken. Ik stel me voor hoe Verna zou mopperen en me uit de keuken zou jagen, maar haar donkere ogen zouden glimmen van blijdschap omdat ze bemind werd door een man die niet langer bang was dat te tonen.

Ik stel me ook voor hoe ik naar mijn drie dochters zou gaan – Irene, Mary en Ruth die nu chocoladetaartjes versieren met room – en hen zou knuffelen. O, wat zou ik ze knuffelen! Al die jaren als echtgenoot en vader stond mijn stijve Duitse opvoeding mij niet toe hun mijn liefde te tonen, want ik ging ervan uit dat de gemeenschap een dergelijk fysiek vertoon ongepast zou vinden. Maar nu mijn sterfelijke ogen plaats hebben gemaakt voor iets hemelsers, zie ik hoe mijn dochters al die tijd verlangden naar mijn aanraking, tot ze vrouwen waren geworden die het niet meer verwachtten.

Het gekissebis tussen mijn vrouw, zussen en dochters terwijl ze alles klaarmaken voor het avond-*esse*, verzekert me dat het wel weer goed zal komen met hen, ook al zijn hun oogleden nu nog dik van de tranen en is hun borstkas nog zwaar van verdriet. De enige om wie ik me zorgen maak, is Rachel Stoltzfus. Ze is geen directe familie, maar ik zou graag iets willen doen om de pijn te verlichten die haar gezicht tekent, want ik voel me er verantwoordelijk voor.

Toen de hitte van een typische Tennessee-zomer het Rachel niet langer mogelijk maakte haar buitenechtelijke zwangerschap onder een sjaal te verbergen, hoorde ze opeens bij dat handjevol mensen dat nog wel in de kerk komt, maar buiten de normen van de gemeenschap leeft. De gemeente trok haar handen, zoals de mensen van de generaties voor hen hadden geleerd, van Rachel af zodat ze de dwalingen van haar pad zou inzien, om vergiffenis zou vragen en dan weer bij de kudde terug zou kunnen keren. Ik heb mezelf altijd als een gezegend mens beschouwd, omdat ik niet een gemeente hoefde te leiden die mijding afdwong. Maar nu ik alles vanaf dit hogere punt kan aanschouwen, vraag ik me af of mijding misschien niet toch makkelijker is voor de persoon die erdoor wordt getroffen. Zonder mijding weet Rachel niet wat haar plaats is, en de gemeenschap weet niet waar ze haar moet plaatsen. De gemeenteleden kunnen niet wreed zijn – dat zou onchristelijk zijn – maar kunnen haar evenmin tolereren in de buurt van de jonge mannen en vrouwen die nog niet tot de kerk zijn toegetreden en nog altijd verleid zouden kunnen worden dit simpele leven te verlaten voor de glamour van de *Englischer* wereld.

Rachel

Eli en ik nemen plaats aan het uiteinde van een van de vijf tafels. Hoewel ik geen trek heb, weet ik dat ik wat moet eten, zodat mijn lichaam genoeg melk kan produceren om mijn hongerige kind te voeden. Ik geef hem een vingertop, zodat hij kan zuigen en zijn verkreukelde gezicht ontspant, totdat hij beseft dat er niets uit komt. Zijn lichaam in de cocon van lakentjes verstijft, zijn gezicht betreft en zijn mond slijt open in een stille, gefrustreerde jammerklacht. Vervolgens hapt hij

naar adem, en o, wat een adem! Het hele huis lijkt te vibreren door de intensiteit van zijn uithalen, en het verbaast me opnieuw hoeveel herrie er uit zo'n klein mensje kan komen.

Ik leg hem tegen mijn schouder en zing het wiegeliedje dat mijn *mamm* altijd voor Leah en mij zong: '*Schlaf, Kindlein, schlaf. Der Vater hüt die Schaf*'; *die Mutter schüttelt's Bäumlein, da fällt herab ein Traum'lein. Schlaf, Kindlein, schlaf!*' Ik streel zijn donzige haartjes en klop hem troostend op de billen, maar het helpt allemaal niets. Terwijl ik mijn benen over de houten bank wurm zodat ik naar een andere kamer kan gaan en de anderen niet langer stoort, voel ik een hand over mijn schouder glijden.

Ik draai me om en kijk in het lachende gezicht van Judah King.

'Geef hem maar,' zegt hij. 'Dan kun jij eten.' Ik werp een blik op de lange rij tafels geflankeerd door de familie en vrienden van mijn zus, die ons allemaal aankijken met een alwetende glinstering in hun ogen.

'Nee,' fluister ik, 'dat levert geklets op.'

Judah haalt zijn schouders op. 'Wat kan mij dat schelen? Ze kletsen toch wel.'

Met de nodige tegenzin reik ik hem Eli aan. Mijn ogen vullen zich met tranen bij de aanblik: mijn kind tegen die sterke mannenborst. Ik weet dat Eli dat gevoel van mannelijke veiligheid niet vaak zal ervaren.

Judah gaat op de bank tegenover me zitten. Ik wil niemand het plezier gunnen dat ik nog een blik op ze werp, maar diep vanbinnen stuitert mijn hart tegen mijn ribben.

'Waar ben je mee bezig?' fluister ik, mijn blik strak op mijn bord gericht. 'Ze zullen je goede naam besmeuren als je bij me zit.'

Judah scheurt een stuk van mijn *brot* af en stopt het in zijn mond. Kauwend zegt hij: 'Wie maakt zich nou druk om een goede naam?'

‘Jij, als de jouwe eenmaal bezoedeld is.’

‘Kan het jou iets schelen?’

Ik knik, maar kijk hem niet aan. De ananasjus, die in een plas op de *schunke* en de *gemaesche grumbeere* ligt, begint een vel te krijgen. ‘Ja, mij kan het iets schelen,’ zeg ik. ‘Maar niet voor mezelf. Voor hem.’ Even kijk ik op, lang genoeg om naar Eli te knikken.

‘Waarom gaan jullie dan niet weg?’

‘Waar naartoe dan wel?’ antwoord ik vinnig.

‘Weet ik het? Terug naar Lancaster?’

‘Ik kan niet nog meer schaamte over mijn ouderlijk huis brengen door onder hun dak een vaderloos kind op te voeden. Bovendien, mijn *dawdy* zal me nooit toestaan terug te keren.’

Judah kreunt. Vervolgens zegt hij: ‘Waarom gaan we niet gewoon weg?’

‘Hoe bedoel je?’

‘Jij en ik, we zouden de kerk kunnen verlaten.’

De hoop doet mij mijn ogen opslaan en ik kijk in Judahs ogen; niets wijst erop dat hij me zit te plagen.

‘Maar waarom? Waarom stel je dat voor?’

Hij kijkt omlaag naar Eli, die zijn vingers om zijn gezicht heeft gekruld. ‘Omdat niemand op een plek zou moeten leven waar hij niet welkom is.’

‘O, Eli zal best welkom zijn. De gemeenschap zal hem heus niet straffen voor mijn zonden.’

‘Dat bedoel ik niet. Ik zeg dat jij niet op een plek zou moeten leven waar je niet welkom bent.’

‘Zo mogen we niet praten,’ zeg ik. ‘Ik kan niet zomaar met je weglopen. Ik... ik kan het niet.’

Judah King strekt zijn hand naar me uit en kijkt dan naar de plek waar zijn broer aan tafel zit en ons gadeslaat, met afkeuring in zijn ogen. Judah trekt zijn hand terug, net zoals

Tobias eerder bij de begrafenis deed. Op zijn kaak zie ik een ader kloppen. 'Ik bedoelde niet weglopen; ik bedoelde trouwen.'

'Zodat je een eerbare vrouw van me kunt maken?'

'Nee, Rachel. Zodat ik je mijn vrouw kan maken.'

Ik wijs naar het bundeltje dat tegen zijn borstkas ligt. 'Ben jij bereid Eli's vader te zijn, hoewel je niet weet wie de echte vader is?'

'Zou je me dat niet vertellen als we eenmaal getrouwd zijn?'

'Nooit. Dat is een geheim dat ik mee het graf in neem.'

'Nooit?' Judah leunt achterover en kijkt me aandachtig aan. 'Je gaat het nooit zeggen?'

'Nee.'

Hij knikt. 'Goed, die beslissing kan ik respecteren, maar ik wil dat je weet dat het mijn voorstel niet verandert. Over een maand verlaat ik Copper Creek. Ik hoop dan je antwoord te hebben.'

'Ik kan niet beloven dat ik het dan heb.'

'Dat weet ik. Ik heb je niet gevraagd iets te beloven.'

Hij loopt om de bank heen naar me toe en geeft me mijn zoon terug. In een paar minuten tijd zijn mijn armen Eli's warme gewicht al ontwend. Terwijl ik zie hoe Judah King zijn ouderlijk huis met rechte rug verlaat, stel ik me voor hoe het zou zijn de last van de opvoeding van dit kind te kunnen delen.

Zelfs al is het met een man van wie ik nooit zal kunnen houden.